

Национален институт на правосъдието
"Повишаване капацитета на съдебната система и обучение по Европейската
конвенция за защита правата на човека и основните свободи в Националния
институт на правосъдието"
Договор № 93-00-42/20.02.2013 НФМ 2009-2014

Дело Х. срещу Латвия (X v. Latvia), жалба № 27853/09

Решение на Голямата камера от 26 ноември 2013 г., окончателно

Чл. 8 от Конвенцията - нарушение

За да се изпълнят изискванията на Европейската конвенция за защита правата на човека, в съдебното производство за връщане на дете по реда на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца трябва да се разгледат всички твърдения за наличието на изключения от правилото за незабавно връщане, а окончателното решение трябва да бъде подробно мотивирано.

Фактите

Жалбоподателката Х., която е латвийка, живеела на семейни начала с Т. в Австралия. През 2005 г. тя родила момиченце Е. В акта за раждане на детето не е било отбелязано името на бащата, не е бил направен и тест за бащинство. Майката е била единствен законен представител на детето. През юли 2008 г. Х. заедно с дъщеря си се е върнала в Латвия. След заминаването им Т. е завел дело за установяване на бащинство и е твърдял, че Х. е извела детето от страната без неговото съгласие в нарушение на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца.

С решение от 6 ноември 2008 г. съдът е уважил иска за бащинство и е постановил, че Т. е имал родителски права над Е. още от раждането ѝ, като приел, че разглеждането на въпроса за упражняването на родителските права ще продължи след връщането на детето в Австралия. В мотивите на решението изрично е било посочено, че въпросът дали присъствието на детето в Латвия е резултат от незаконно „прехвърляне” или „задържане” е въпрос, по който следва да се произнесе латвийският съд. Жалбоподателката не е обжалвала решението.

Междувременно, през септември 2008 г. австралийските власти са изпратили до Латвийския централен орган по Хагската конвенция искане на Т. за връщане на Е. в Австралия.

Първоинстанционният латвийски съд е разгледал искането в присъствието на двамата родители и на 19 ноември 2008 г. е уважил искането за връщане на детето, като е постановил, че Е. е била незаконно прехвърлена без съгласието на Т., чийто родителски права били признати от австралийския съд. Х. е обжалвала решението, като отново изтъквала, че Т. е бил осъждан неколнократно, и по-конкретно посочвала, че е била малтретирана от него. Позовавала се също така на невъзможността си да се върне в Австралия, както и на психологическа експертиза на детето, в която се посочвали възможни негативни последици за Е. в случай на рязкото ѝ отделяне от майката. През

януари 2009 г. окръжният съд е потвърдил решението. Във връзка с твърденията на жалбоподателката за рисковете за детето при евентуалното му връщане в Австралия съдът постановил, че не е в правомощията му да се произнесе по този въпрос, тъй като по същество това би било произнасяне по въпроса за упражняването на родителски права, а той не е предмет на производството по Хагската конвенция.

След това решение Т. е отвел детето в Австралия и от този момент насетне сам упражнявал родителските права. Жалбоподателката, която по-късно отново се върнала в Австралия, има редовни контакти с дъщеря си.

Правото

52. Като се позовава на чл. 8 от Конвенцията, жалбоподателката твърди, че решението на латвийските съдилища да разпоредят връщането на дъщеря ѝ в Австралия на основание на Хагската конвенция е в нарушение на правото ѝ на семеен живот.

А. Приложимост на чл. 8

53-54. Ответното правителство не спори, че е имало намеса в правата на жалбоподателката по чл. 8. За да бъде оправданата такава намеса по Конвенцията, тя трябва да е била предвидена в закона, да е преследвала една или повече от легитимните цели, посочени в § 2 на чл. 8, и да е била необходима в едно демократично общество за постигането им.

Б. Била ли е намесата оправдана?

1. Правно основание

58-63. Жалбоподателката е поддържала, че към момента на заминаването си от Австралия тя е била самотен родител. Съдът обаче отбелязва, че този въпрос е бил изрично разгледан от латвийските съдилища в производството по Хагската конвенция. Тези съдилища са приложили решението на австралийския съд относно родителските права на Т. като са посочили, че не могат нито да го отменят, нито да го тълкуват. Така латвийският съд е приел, че искането на Т. е съобразено с изискванията на Хагската конвенция.

Съдът намира, че не е компетентен да се произнесе дали извеждането на Е. от Австралия е било „незаконно“ по смисъла на Хагската конвенция. Съдът няма за задача да преразглежда решенията на националните съдилища по фактите или по приложението на правото, освен ако те не нарушават права и свободи, гарантирани от Конвенцията: националните съдилища са тези, които тълкуват и прилагат националното законодателство и правилата на международното право и международните договори. В настоящия случай жалбоподателката не е обжалвала решението на австралийския съд по въпроса за упражняването от Т. на родителски права към момента на заминаването ѝ от Австралия, а това решение е условие за прилагането на Хагската конвенция. Тя също така не твърди, че е била в невъзможност да подаде жалба, нито развива аргументи за допуснатата грешка от националния съд по този въпрос. Следователно, намесата в правото ѝ на семеен живот е била предвидена в закона.

2. Легитимна цел

64-67. Съдът посочва, че намесата е имала легитимната цел да защити правата на Т. и на детето.

3. Необходимост на намесата в едно демократично общество

68-70. Решението на камарата

71-91. Становища на жалбоподателката, правителството и третите страни

Преценката на Съда

i. Общи принципи

92. На първо място Съдът припомня принципите, които следва да го ръководят при разглеждането на случая и които е изложил в неотдавнашното си решение *Nada v. Switzerland* ([GC], no. 10593/08, § 167, 12 септември 2012 г., ECHR 2012- , §§168-170).

93. „Що се отнася по-конкретно до въпроса за отношението между Конвенцията и Хагската конвенция от 25 октомври 1980 г. Съдът припомня, че в сферата на международното отвлечение на деца задълженията на държавите членки по чл. 8 следва да се тълкуват в светлината на изискванията на Хагската конвенция , на Конвенцията за правата на детето от 20.11.1989 г. и на съответните правила и принципи на международното право, приложими в отношенията между държавите членки.

94. Този подход включва комбинирано и хармонизирано прилагане на международните инструменти и по-конкретно тук на Конвенцията и на Хагската конвенция, като се отчита нейната цел и отражението ѝ върху защитата на правата на децата и родителите. Обсъждането на международните разпоредби не следва да води до конфликт или противопоставяне между различните договори, при условие че Съдът може да изпълни изцяло задачата си, а именно - „да осигури спазването на задълженията, поети от високодоговарящите страни“ съгласно Конвенцията , като тълкува и прилага разпоредбите на Конвенцията по начин, който ги гарантира ефективно и на практика.

95. Основният въпрос е дали в рамките на свободата на преценка, с която държавата разполага в тази сфера, е бил спазен справедливият баланс, който следва да бъде осигурен между съществуващите конкуриращи се интереси – тези на детето, на двамата родители и на обществения ред , като обаче се отчита, че на първо място трябва да бъде поставен най-добрият интерес на детето и че целите на превенцията и незабавното връщане кореспондират със специфичната концепция за „най-добрия интерес на детето”.”

96-99. Тази философия е въплътена в Хагската конвенция, в *Регламент (ЕО) № 2201/2003 („Регламент Брюксел II bis”)* и в други международни актове. От тях може да бъде направен изводът, че бързото връщане на детето в страната на обичайното му местопребиваване не може да бъде извършено автоматично или механично, а е нужно да бъде извършена преценка.

100. Най-добрият интерес на детето не е идентичен с тези на родителите му и те не могат да бъдат приемани за еднакви, без значение дали съдът разглежда искане за

връщане на основание на Хагската конвенция или се произнася по същество за упражняване на родителски права.

101. „При искане за връщане на дете концепцията за най-добрия интерес следва да се преценява в светлината на изключенията, предвидени в Хагската конвенция – изминалото време (чл. 12), условията за прилагането на Конвенцията (чл. 13 (а)), наличието на „сериозна опасност“ (чл. 13(б)) и спазването на основните принципи на замолената държава в областта на защитата на правата на човека и основните свободи (чл. 20). Тази преценка се извършва на първо място от замолената държава, която има преимуществото на прекия контакт със засегнатите страни. По чл. 8 националните съдилища имат свобода на преценка в тази сфера. Тя обаче остава предмет на европейски контрол в случаите, когато Съдът преразглежда по реда на Конвенцията решенията на органите, взети в рамките на техните правомощия“

102. Съдът отново подчертава, че неговата преценка не замества тази на националните съдилища, „но въпреки това трябва да се увери, че процесът по взимане на решение, довел до приемането на оспорваните мерки от вътрешните съдилища, е бил справедлив и е позволил на засегнатите лица да изложат изцяло случая си, както и че са били защитени най-добрите интереси на детето“.

103. В тази връзка ответното правителство поддържа, че в зависимост от обстоятелствата по случая следва да бъде разгледано подробно състоянието на семейните отношения. От своя страна, третите страни в производството - чешкото и финландското правителство и една международна неправителствена организация - считат, че изискването за едно „задълбочено проучване на цялостната семейна ситуация“ е в противоречие с Хагската конвенция, като алтернативно молят Съда да изясни този въпрос и да постави граници на проучването, което съдилищата следва да правят, когато се произнасят по въпроса за връщане на едно дете.

104. По този въпрос Съдът отбелязва, че решението на Голямата камера по делото *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* [GC] (no. 41615/07, §§ 49-55, ECHR 2010-), към което препращат много по-късни решения (виж, *inter alia*, *Raban v. Romania*, no. 25437/08, § 28, 26 октомври 2010 г.; *Sneersone and Campanella*, no. 14737/09, § 94, 12 юли 2011 г., § 85; и неотдавнашното решение по допустимостта *M.R. and L.R. v. Estonia* (dec.), no. 13429/12, 15 май 2012 г., § 37) може и всъщност вече е било тълкувано в смисъл, че изисква от вътрешните съдилища да провеждат задълбочено проучване на цялостната семейна ситуация и на цяла поредица от фактори. Тази фраза вече е била използвана в решението на камерата по делото *Maumousseau and Washington v. France*, (no. 39388/05, § 74, 6 декември 2007 г.)

105. На този фон Съдът намира за уместно да поясни, че изводът му в параграф 139 на решението *Neulinger and Shuruk* не установява сам по себе си принцип за приложението на Хагската конвенция от националните съдилища.

106. Съдът намира, че хармоничното тълкуване на Европейската и на Хагската конвенции може да бъде постигнато при наличието на две условия. Първо, съдът на замолената държава трябва добросъвестно да обсъди наличието на фактори, които могат да са причина за отказ за незабавно връщане на детето в съответствие с членове 12, 13 и 20 от Хагската конвенция, особено ако такива са били посочени от една от страните в производството. След това, съдът трябва да вземе достатъчно мотивирано

решение, за да даде възможност на Съда в Страсбург да провери дали тези въпроси са били ефективно обсъдени. На второ място, посочените фактори следва да бъдат преценени в светлината на чл. 8 от Конвенцията (виж цитираното *Neulinger and Shuruk*, § 133).

107. Поради това, Съдът намира, че чл. 8 от Конвенцията вменява на националните институции конкретно процедурно задължение, а именно - когато преценяват необходимостта от връщане на дете, съдилищата трябва не само да съобразят основателни твърдения за „сериозна опасност“ за детето в случаите на връщане, но трябва също така и да се произнесат мотивирано, обсъждайки обстоятелствата по случая. Отказът да се вземат предвид възражения срещу връщането, които могат да попадат в обхвата на членове 12, 13 и 20 от Хагската конвенция, както и недостатъчното мотивиране на решението, с което се отхвърлят такива възражения, биха били в противоречие с чл. 8 от Конвенцията, а и с целта и обхвата на Хагската конвенция. Това също така би позволило на Съда, чиято задача не е да заема мястото на националните съдилища, да извърши възложения му европейски надзор.

108. Освен това, тъй като преамбюлт на Хагската конвенция предвижда връщане на децата „в държавата на обичайното им местопребиваване“, съдилищата трябва да се уверят, че в тази държава са предоставени ефективни гаранции, а в случаите, когато е известно, че е налице риск, че са взети конкретни мерки за защита.

ii. Приложение на тези принципи в настоящия случай

109-110. Съдът отбелязва, че процедурата е била започната и е приключила своевременно – от подаването на искането до връщането на детето е изминала по-малко от година; както и че и двете съдебни инстанции са били на едно и също мнение относно връщането на детето в Австралия.

111. „Що се отнася по-конкретно до мотивите, посочени от латвийските съдилища, Съдът посочва, че първата инстанция мотивирано е отхвърлила възраженията на жалбоподателката срещу връщането на детето, основаващи се на чл. 13 от Хагската конвенция, по-конкретно като е разгледала доказателствата, представени от страните, включително и снимки и копия от имейли между жалбоподателката и роднините на Т., както и свидетелските показания на жалбоподателката. От друга страна, съдът е отказал да изиска от австралийските власти информация относно предишните осъждания на Т. и обвиненията, които се твърдяло, че са му били повдигнати, и твърдо отхвърлил твърденията на жалбоподателката за рисковете за психиката на детето, в случай че бъде върнато, приемайки, че жалбоподателката не е успяла да ги докаже.“

112-114. Пред окръжния съд жалбоподателката вече е представила психологическа експертиза, в която се посочвало, че скорошната раздяла между майка и дъщеря следва да бъде изключена заради вероятността от психологическа травма. Съдът обаче е отказал да спре производството на това основание и е постановил, че заключенията в експертната имат значение за упражняването на родителските права и следователно не могат да служат като доказателство в производството по връщането на детето. Така окръжният съд е отказал да разгледа заключенията на експертите в светлината на разпоредбата на чл. 13 (б) от Хагската конвенция, макар те да са били пряко свързани с най-добрия интерес на детето.

115. По чл. 8 от Конвенцията латвийските съдилища са имали процедурното задължение да разгледат ефективно всяко обосновано твърдение за „сериозна опасност“ при връщане на дете и да мотивират своите изводи.

116. „По чл. 13(б) от Хагската конвенция съдилищата не са длъжни да уважат искане за връщане „ако лицето, институцията или организацията, които се противопоставят на неговото връщане, установят, че съществува сериозна опасност“. На първо място родителят, който се противопоставя на връщането, следва да предостави достатъчно доказателства в такъв смисъл. Следователно, в настоящия случай жалбоподателката е била тази, която е трябвало да представи достатъчно доказателства в подкрепа на твърденията си, които освен това трябва да доказват съществуването на опасност, изрично дефинирана от чл. 13(б) като „сериозна“. Освен това, Съдът отбелязва, че макар и тази разпоредба да не дава точно описание на естеството на „сериозната заплаха“ – която може да е не само „физическа или психическа вреда“, но и „неблагоприятна ситуация“ - в светлината на чл. 8 от Конвенцията тя не може да бъде разбрана като включваща всички неудобства, които по необходимост са свързани с едно връщане: изключението, предвидено в чл. 13 (б), се отнася само до ситуации, които отиват отвъд онова, което - разумно преценено - може да понесе едно дете.“ Жалбоподателката е изпълнила задължението си да представи психологическа експертиза, от която се е установило, че е възможно детето да бъде травмирано. Посочила е и че Т. е бил осъждан и че я е малтретирал. Следователно, латвийските съдилища е трябвало да извършат задълбочена проверка, която да им позволи да потвърдят или изключат наличието на „сериозна опасност“.

117. Отказът да се обсъдят твърденията на жалбоподателката е в нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Фактът, че психологическата експертиза е била направена извън съдебното производство, не освобождава съдилищата от задължението им да я обсъдят, особено след като е било в правомощията на окръжния съд да я предостави на страните за становище или дори да разпореди извършването на втора експертиза. Трябвало е да бъде обсъден и въпросът, дали майката е имала възможност да последва дъщеря си в Австралия и да продължи да има контакт с нея. Съдът подчертава също така, че доколкото правата, гарантирани от чл. 8 от Конвенцията, която е част от латвийското законодателство и е пряко приложима, представляват „основни принципи на замолената държава в областта на защитата на правата на човека и основните свободи“ по смисъла на чл. 20 от Хагската конвенция, при обстоятелствата по настоящия случай окръжният съд не е можел да пропусне разглеждането на тези въпроси.

118. Относно изтъкнатото в мотивите на окръжния съд съображение, че съдът следва да се съобрази с кратките срокове по Хагската конвенция, Съдът повтаря, че макар чл. 11 от тази Конвенция да изисква съдебните органи да действат бързо, това не ги освобождава от задължението да разгледат задълбочено твърденията на една от страните за наличието на изключения от общия принцип за незабавно връщане на детето.

119. Така Съдът приема, че намесата в правото на жалбоподателката на семеен живот е била непропорционална, тъй като процесът на взимане на решение съгласно вътрешното законодателство не е отговарял на процедурните изисквания на чл. 8 от Конвенцията.

120. Следователно, има нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

По чл. 41 от Конвенцията на жалбоподателката е присъдено обезщетение за неимуществени вреди в размер на 2 000 евро.